

HANDELINGEN

TIJDSCHRIFT VOOR PRAKTISCHE THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAP

ONDER REDACTIE VAN FRANCISCA FOLKERTSMA EN CISKA STARK (THEMA)

INHOUD

THEMA

- 3 **De magie van het gesproken woord – actuele homiletiek**
CISKA STARK
- 9 **De impact van de context**
NYNKE DIJKSTRA & CISKA STARK
- 17 **Retorica en preek**
LIUWE WESTRA
- 23 **Inspirerend preekster: Sojourner Truth**
ELEONORA HOF
- 33 **‘Moving Sermons’
De persuasieve effecten van preken**
HENK STORVOGEL
- ONDERZOEKSPRAKTIJK
- 43 **Discipelschap door ‘kliederkerk’
Verbinding met andere kerkplekken nodig**
MART VAN DER MEULEN & NELLEKE PLOMP
- 55 **Geestelijke verzorging leren met casussen**
STEFAN GÄRTNER
- 63 **De diaconale monitor, een werkbare spiegel**
ELLEN HOGEMA, KLAAS DE JONGE, HANS JONKER,
HERMAN NOORDEGRAAF
- 73 **Trendbericht Liturgische en rituele studies
2016-2019**
MARTIN HOONDELT

EN VERDER:	Aan de lezer	1	Tips bij het thema	7/27
	In beeld	30	De promotie	70
	Interview	37	Actueel	78

JAARGANG 47 • 2020 | 1 • WWW.HANDELINGEN.COM

Handelingen levert een waardevolle bijdrage aan het professionele handelen van pastores, geestelijk verzorgers en andere betrokken academici, die de reflectie op de religieuze en levensbeschouwelijke aspecten van hun eigen beroepspraktijk willen verdiepen. *Handelingen* wil enthousiaste professionals een inhoudelijke oriëntatie bieden voor hun omgang met kerkleden, cliënten of personeel op terreinen van geloof, spiritualiteit, zingeving, levensoriëntatie en gemeenschapsvorming.

Redactie

dr. Jorge Castillo Guerra, prof.dr. Monique van Dijk-Groeneboer, drs. Harry Harmsen (webredacteur), drs. Theo van Leeuwen, Tom Lormans MA, dr. Eric Luijten, dr. Erica Meijers, drs. René Rosmolen (beeldredacteur), dr. Hans Schaeffer, prof.dr. Hans Schilderman (hoofdredacteur), dr. Ciska Stark, dr. Theo van der Zee

Redactiesecretariaat

Francisca Folkertsma-Huizer MA
Dick Ketstraat 79
6717 NZ Ede T 0318 701054
redactiesecretariaat@handelingen.com

Eindredactie

Marieke van der Giessen-van Velzen | Redactie.AMG (Zoetermeer)

Vormgeving

Frank de Wit (Zwolle)

Foto's

Omslag en binnenwerk: René Rosmolen

Uitgave, administratie en advertentie-exploitatie

KokBoekencentrum
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
T 088 700 2780 (9.00-12.00 uur)
E handelingen@kokboekencentrum.nl

Abonnementen

Handelingen verschijnt viermaal per jaar. De jaargang loopt parallel met het kalenderjaar. De prijs van een jaarabonnement bij automatische incasso (voor een factuur betaalt u € 1,- toeslag) bedraagt in Nederland € 51,95; studentenabonnement € 27,50 (na inzending fotokopie collegekaart; abonnement buitenland € 68,65. Los nummer € 16,00 (excl. € 1,50 porto), te bestellen via www.handelingen.com. Een proefabonnement voor 2 nummers kost € 19,50. Een abonnement kan elk gewenst moment ingaan. Na het eerste jaar wordt het abonnement automatisch omgezet in een abonnement voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van drie maanden.

CBB

Dit tijdschrift wordt voor visueel gehandicapten uitgegeven op Daisy-cd-rom en/of in braille, grootletter of via de Elektronische Postbus. Informatie en opgave: Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden Postbus 131, 3850 AC Ermelo T 0341 56 54 77 E klantenservice@cbb.nl

ISSN 0165-5411

© 2020 Uitgeverij KokBoekencentrum, Utrecht, Onderdeel VBK|Media

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij KokBoekencentrum vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit tijdschrift is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Uniek genre

Als kind had ik het niet zo op preken. Zoals menig rooms-katholiek jongetje met een vermeende roeping had ik een eigen toga (gordijn van mijn oma), een missaaltje (de catechetische kindervariant) en zelfs een liturgisch altaar (in mini-variant uiteraard). Er was voor mijn familie dan ook veel te zien wanneer ik de mis opdroeg, katholieken belijden hun geloof immers met de ogen.

Dat het geloof niet met de oren beleefd hoefde te worden – zoals onder protestanten gebruikelijk is – was des te beter, want als kind stotterde ik zo sterk dat een preek er niet in zat. Voor mijn roomse familie al lang goed dus, maar voor mij een kwelling. Stotteren is niet leuk en de vrolijke stotteraar is echt een mythe. Ik streepte als puber al die baanperspectieven weg waarin je het woord moest voeren. Je houdt dan niet veel over. Behalve wat angsten, een dosis introversie en een flinke scheut eenzaamheid.

Het schijnt dat Mozes stotterde. God suggereert in de Epifanie van het brandende braambos dat Mozes' broer Aäron wel voor hem zou spreken, en zo gebeurde. Prachtig. Ik had zelf die luxe niet, maar het gaf me nu wel moed dat ik God aan mijn zijde voelde staan. In de Korinthe-brieven lijkt ook Paulus te stotteren; misschien is het zelfs wel de 'doorn in het vlees' waarover hij spreekt. Later, als student theologie bedacht ik niet zonder enige zelftroost dat je over God alleen stotterend kunt spreken. Maar ook nu ik het stotteren grotendeels van me heb afgeschud en ik dolgraag preek in mijn eigen Studentenkerk, laat die gedachte me niet meer los. Een preek is geen prestatie maar een handicap. Geloven is 'dealing with the undealable' en hoe mooi is het niet dat je dat ook nog kunt horen?

Voordat er misverstanden ontstaan over dit themacluster 'de magie van het gesproken woord': dat gaat niet over spraakhandicaps maar inderdaad over preken. Dat unieke genre wordt prachtig belicht – én verbeeld: in een fotoserie 'Preken is voor mij ...' Is het woord inderdaad magie? Het antwoord laat ik graag aan de lezer, maar liever nog aan de luisteraar.

À propos, naast het themadeel in Handelingen vindt u ook telkens een deel waarin we verslag doen van de onderzoekspraktijk in de praktische theologie en religiewetenschap. U herkent dat aan de blauwe band aan de rechterzijde.

Hans (prof.dr. J.B.A.M.) Schilderman is hoofdredacteur van *Handelingen* en hoogleraar Religie en Zorg aan de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen.
E h.schilderman@ftr.ru.nl